

Verbonden met voorouders (CHL)

“De *moai* staan symbool voor *mana*, de waarden en energie van onze voorouders”, vertelt Leonardo serieus. Twee weken geleden begrepen we er nog niets van, maar inmiddels beseffen we hoe belangrijk voorouders zijn voor de bewoners van Rapa Nui, bij ons bekend als Paaseiland. Onze eerste kennismaking stond in het teken van de geschiedenis van het eiland. We bewonderden de indrukwekkend grote stenen beelden, lokaal bekend als *moai*, die tot op de dag van vandaag mensen fascineren en inspireren.

Ze werden gemaakt door Polynesiërs die waarschijnlijk rond het jaar 1100 dit afgelegen eiland per zeilcatamaran ontdekten en er een geavanceerde beschaving opbouwden. De *moai*-cultuur was hier onderdeel van. En hoewel er veel verhalen de ronde doen over hun ondergang, leren we dat de bevolking juist vindingrijk en veerkrachtig was. De ecologische en sociale crises die het eiland teisterden, bleken voor een belangrijk deel veroorzaakt door ratten en roofkapitalisten.

De opmerking van Leonardo fascineert ons. De *moai* zijn beslist veel meer dan een toeristentrekkpleister. Ze lijken een soort spiritueel kompas te zijn voor de huidige generatie eilandbewoners. Hoe werkt dat dan? We gaan in gesprek met enkele voorvechters van milieubescherming en een harmonieuze samenleving.

Symbool voor harmonie

Leonardo Pakarati maakt films over het eiland en zijn erfgoed. Een ervan gaat over zijn missie om een *moai* vanuit het British Museum terug op Paaseiland te krijgen. “De *moai* zijn niet gemaakt voor een museum, maar om buiten te staan – als vertegenwoordiger van onze voorouders. Hun *mana* houdt alles in balans. Dus als een *moai* wordt verwijderd, raakt het eiland in onbalans. Je zou kunnen zeggen dat het verlies van

spiritualiteit conflicten in de hand werkt. Dan worden dingen als eigendom ineens belangrijk, of in welke auto je rijdt. Je verliest uit het oog wat echt telt: harmonieus leven met elkaar en de natuur, gelukkig zijn met wat je hebt. Dat is er nu aan de hand.”

Een terugkeer van de *moai* heeft veel symbolische waarde, doordat daarmee de *mana* kan worden hersteld. Volgens Leonardo zou dat helpen om meer harmonie en samenwerking in de gemeenschap te krijgen. “De waarden van onze voorouders hebben we hard nodig, onder meer om conflicten en uitputting van de aarde te beëindigen.”

Muziekschool als instrument

Terug naar oude waarden en harmonie tussen bewoners: klinkt goed, maar hoe werkt dat in de praktijk? Carolina Campos, directeur van muziekschool Toki, heeft concrete voorbeelden. Ook zij verwijst naar het verleden. “Om onze tradities te behouden en het milieu te beschermen, moeten we naar onze voorouders kijken. Zij hebben hier immers eeuwenlang geleefd, geheel zelfvoorzienend. Op deze muziekschool leren we kinderen de waarden en manieren van vroeger aan; met lessen over de lokale muziek, taal en cultuur. Dat verbindt. Daarnaast leren ze in onze moestuin zelfvoorzienend te zijn, net als hun voorouders.” Ook het gebouw speelt hierin een belangrijke rol, vervolgt Carolina. “Het is een Earthship, gebouwd met natuurlijke en gerecyclede materialen, voorzien van zonnepanelen en een systeem om regenwater op te vangen.”

En wat betekent Toki dan? Carolina: “*Toki* is de naam van het werktuig waarmee de *moai* werden gemaakt. De muziek, moestuin en het gebouw zijn onze instrumenten of werktuigen om de kinderen tot toekomstige leiders te vormen.” Ze sluit bijna filosofisch af: “Iedereen kan een toki zijn. Een werktuig om een evenwichtige en zelfvoorzienende samenleving te creëren.” En zo legt ze – en passant – een inspirerende brug tussen de verantwoordelijkheid van de voorouders en die van de hedendaagse eilanders.

Zelfbewuste generatie

Tavake Pacomio is duidelijk iemand die deze verantwoordelijkheid neemt. De dertiger is hier geboren en getogen. Terwijl wij in onze kajak op weg naar de wal de brekende golven proberen te ontwijken, zoekt zij ze juist op. Tavake geeft surfles en houdt van de zee. Met andere activisten zet zij zich daarom al jaren in voor de bescherming van een groot gebied rondom het eiland tegen industriële visserij en mijnbouw. Wat drijft haar? “Ik ben opgevoed volgens Polynesische waarden, waaronder respect voor en bescherming van Moeder Aarde”, legt ze uit. “Ik ben van plan hier te blijven. De liefde voor het eiland is mijn drijfveer om de omgeving beter te beschermen. Omdat ons leven van de natuur afhangt, moeten we de aarde teruggeven wat we van haar nemen.”

Tavakes inzet heeft zijn vruchten al afgeworpen. Een gebied zo groot als Frankrijk heeft een beschermd status gekregen. “Het zou eigenlijk een nationaal park moeten zijn, dus onze strijd gaat door. Gaan we niet slimmer met de aarde om, dan zijn onze dagen geteld.” Ze sluit af met een vergezicht: “Onze voorouders hebben dit eiland schoon aan ons overgedragen, dus moeten wij het net zo achterlaten voor de volgende generaties.”

Fietsen naar Nederlands voorbeeld

Ook voor Francisco Haoa Hotus, directeur van een organisatie die zich inzet voor kunst en cultuur, zijn zowel kinderen als voorouders inspiratiebronnen. Dat wij op huurfietsen het eiland kunnen verkennen, over een heus fietspad kunnen rijden en de

fietsen kunnen stallen in fraai vormgegeven fietsenrekken, danken we grotendeels aan hem. Hij is zelfs in Nederland geweest om inspiratie op te doen. “Onze organisatie zet zich in voor duurzaam transport. We leren de kinderen dat lopen en fietsen beter is dan autorijden. Voor hun gezondheid, het milieu, de verkeersdrukke en hun geluksgevoel. Op zo’n klein eiland heb je helemaal geen auto nodig!”

Als Nederlanders begrijpen we hem goed, maar in Chili is fietsen bepaald nog geen volkssport. Wat motiveert hem persoonlijk? “We zijn in Rapa Nui geboren, hier kwamen onze voorouders negen eeuwen geleden naartoe. We hebben geen ander land, net zoals de mensheid geen andere planeet heeft. Vervuilen we ons eiland, waar moeten we dan heen? Hier op Rapa Nui zijn onze *moai*, hier is onze *mana*. Als we die ooit moeten achterlaten, verliezen we onze ziel.”

Traditionele waarden viëren

Tijdens het jaarlijkse Tapati-festival worden tradities uitvergroot. Twee weken lang worden zowel het heden als verleden gevierd met ambachtelijk handwerk, sportevenementen en allerlei muziek- en dansvoorstellingen. De eilandbewoners zijn in een feeststemming. Massaal doen zij hun best om de cultuur en tradities die hen verbinden te eerbiedigen en bewaren. Dit lijkt het gemeenschapsgevoel te versterken. Iedereen die we spreken, is op een of andere manier bij het festival betrokken en vertelt er met glunderende ogen over.

Verbondenheid als drijfveer

De nog altijd belangrijke, symbolische waarde van de *moai* en de prominente plaats die folklore en muziek innemen, laten zien hoezeer voorouders de huidige inwoners van Rapa Nui inspireren. Voor hen is het een belangrijke drijfveer om zich in te zetten voor een duurzamer eiland. Rapa Nui is hún eiland, waar ze kracht en saamhorigheid uit putten. Om het te behouden, zijn er twee belangrijke randvoorwaarden: een gezonde natuur en harmonieus samenleven.

Ook al heeft Rapa Nui een heel andere geschiedenis, ook in Nederland kunnen we teruggrijpen op waardevolle lessen uit ons verleden. Samenwerking, innovatie en ondernemerschap hebben Nederland door moeilijke tijden geloodst. Precies deze eigenschappen zullen we hard nodig hebben, onder andere in de klimaatcrisis en onze strijd tegen de zeespiegelstijging.